

KASB–HUNAR MAKTABLARIDA INNOVATSION TA'LIM TEKNOLOGIYALARI

Shoxidaxon Mallaboyeva To'xtanazarovna
Farg'ona viloyat quva tuman kasb–hunar maktabi
Fizika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasb – hunar maktabida innovatsion ta'lim texnologiyalari va ulaming o'quv jarayonidagi o'rni, oliy ta'limdagi innovatsion ta'lim texnologiyalarining tasnifi, shuningdek, o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalarini keng joriy etishga to'sqinlik qiluvchi omillar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'z: texnologiya, metodologiya, ta'lim texnologiyasi, innovatsion ta'lim texnologiyalari, an'anaviy ta'lim texnologiyalari, noan'anaviy ta'lim texnologiyalari, o'qitish usuli.

Zamonaviy sharoitda kasb – hunar maktabining strategik rivojlanishining asosiy yo'nalishi har tomonlama modernizatsiya bo'lib, uning asosiy sharti innovatsion salohiyatga va uni amalga oshirish imkoniyatlariga ega ijtimoiy subyektlarning mavjudligidir. Kasb – hunar maktabi salohiyati yetakchi o'rin tutadigan ushbu jarayonda ta'lim tizimining ishtirokisiz modernizatsiya jarayonlarini muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratish mumkin emas

Ta'lim tizimining hozirgi holati noan'anaviy ta'lim texnologiyalarining rolini oshirish bilan tavsiflanadi. O'quvchilar tomonidan ularning yordami bilan bilimlarni o'zlashtirish an'anaviy texnologiyalarga qaraganda ancha tezdir. Ushbu texnologiyalar bilimlarni rivojlantirish, egallash va tarqatish xarakterini o'zgartiradi, o'rganilayotgan fanlarning mazmunini chuqurlashtirish va kengaytirish, uni tezda yangilash, samaraliroq o'qitish usullarini qo'llash, shuningdek, har bir kishining ta'lim olish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirish imkonini beradi. "Ta'lim texnologiyasi" tushunchasi keng qo'llanilishiga qaramay, o'zboshimchalik bilan ajralib turadi. V.I.Zagvyazinskiyning ta'kidlashicha, o'quv jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar turlari aniqrog'i o'quv yoki pedagogik emas, balki o'qitish deb ataladi va ishlab chiqarish sohasidan olingan atamaning o'zi, albatta, ta'limda shartli ravishda qo'llaniladi. Ijtimoiy texnologiyaning bir turi sifatida ishlab chiqarish texnologiyasi kabi qattiq va oldindan belgilangan xususiyatga ega emas.

Texnologiya va metodologiyani farqlash muammosi hali ham juda ziddiyatli. Ba'zi olimlar texnologiyani metodologiyani amalga oshirish shakli deb hisoblashsa, boshqalari texnologiya tushunchasi metodologiyadan kengroq deb hisoblashadi. V.I.Zagvyazinskiy texnologiya va metodologiya ilmiy huquqiy qoidalar tizimiga asoslanishi kerak, deb hisoblaydi (ya'ni, ular tizimli xususiyatga ega), ammo ideal texnologiya qat'iy belgilangan retseptlar tizimiga ega bo'lib, ular maqsadga erishish

uchun kafolatlanadi. Metodologiya nazariy qoidalarni amalga oshirish usullarining xilma-xilligini, o'zgaruvchanligini ta'minlaydi va shuning uchun maqsadga kafolatlangan erishishni anglatmaydi, ya'ni hatto ideal texnika ham yuqori instrumental emas.

Fikrimizcha, ta'lim texnologiyasi - bu ishtirokchilar uchun qulay sharoitlarni ta'minlash va cheklovlarni hisobga olgan holda muayyan natijaga erishish uchun uni rejalashtirish, tashkil etish, yo'naltirish va sozlash bo'yicha o'quv jarayoni sub'ektlarining birgalikdagi faoliyati tizimidir.

Mavjud ta'lim texnologiyalarining keng doirasi ularni tasniflashni taklif qiladi. Bugungi kunda professional ta'lim tizimida ta'lim texnologiyalarining yagona, aniq belgilangan tasnifi mavjud bo'lmasa-da, bir qator tadqiqotchilarning e'tiborini ikkita texnologiya guruhi jalb qilmoqda: an'anaviy va innovatsion ta'lim texnologiyalari

An'anaviy ta'lim texnologiyalari bilimlarni yetkazish va harakat usullarini tavsiflashga qaratilgan bo'lib, talabalarga tayyor shaklda uzatiladi va reproduktiv assimilyatsiya qilish uchun mo'ljallangan.

Ushbu ta'lim texnologiyalari guruhiga quyidagilar kiradi:

- 1) Tushuntirish va illyustrativ o'qitish texnologiyasi;
- 2) Muammoli ta'lim texnologiyasi;
- 3) Dasturlashtirilgan ta'lim texnologiyasi;
- 4) Modulli ta'lim texnologiyasi
- 5) Katta blokli o'rganish texnologiyasi;
- 6) Ma'ruza-seminar-kredit tizimi;
- 7) O'yinni o'rganish texnologiyasi va boshqalar.

Innovatsion ta'lim texnologiyalari o'qituvchining o'quv faoliyatini tashkil etishning bunday harakatlari, usullari va shakllaridan foydalanishga yo'naltiradi, bunda asosiy e'tibor o'quvchining majburiy kognitiv faoliyatiga, tizimli fikrlash va ijodiy muammolarni hal qilishda g'oyalarni shakllantirish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan. M.M.Blagoveshchenskaya, V.F.Manuilov,

I. V.Fedorov bunday texnologiyalarning uch turini ajratib ko'rsatadi: radikal (o'quv jarayonini yoki uning katta qismini qayta qurish); birlashtirilgan (bir qancha ma'lum elementlar yoki texnologiyalarni yangi texnologiya yoki o'qitish uslubiga birlashtirish); o'zgartirish o'qitish usuli yoki texnologiyasini sezilarli darajada o'zgartirmasdan takomillashtirish .

Bunday texnologiyalarni ishlab chiqish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- 1) reproduktiv ta'lim ("individual ravishda belgilangan" trening, shaxsiylashtirilgan, shuningdek "jamoal-individual" trening);
- 2) tadqiqot mashg'ulotlari (o'quv jarayoni kognitiv-amaliy, amaliy ma'lumotlarni izlash sifatida quriladi);

3) tarbiyaviy muhokama uchun modellarni ishlab chiqish;

4) o'yin modellari asosida o'qitishni tashkil etish (o'quv jarayoniga simulyatsiya va modellashtirishni kiritish). Mualliflarning fikricha, professional ta'lim sohasidagi innovatsiyalar professional shaxsni shakllantirish maqsadlarini qayta yo'naltirishga (birinchi navbatda, ilmiy-texnikaviy va innovatsion faoliyat qobiliyatini rivojlantirish), shuningdek, bilimlarni yangilashga qaratilgan eng dolzarb hisoblanadi. Ta'lim jarayonining mazmuni ta'limda tavsiflashdan tashqari mantiqiy va xayoliy fikrlashni shakllantirishga e'tibor berish, tanlangan kasb bo'yicha bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantirish orqali o'rganishda amaliylikka e'tibor berish, mustaqil ta'lim ustuvorligiga e'tibor berish. Demak, oliy ta'limda innovatsion ta'lim texnologiyalari deganda ta'limda fanning zamonaviy yutuqlari va axborot texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan usullar tushuniladi. Ular o'quvchilarning ijodkorligi va mustaqilligini rivojlantirish orqali o'qitish sifatini oshirishga qaratilgan. Ular onlayn ta'lim olish imkonini beradi; talabalarning o'rganilayotgan fanga qiziqishini oshirish; o'qishni kundalik hayot amaliyotiga yaqinlashtirish (samarali muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, tez o'zgaruvchan turmush sharoitlariga moslashish, psixologik stressga chidamliligini oshirish, nizolarni hal qilish ko'nikmalarini o'rgatish va boshqalar); yangi sotsiologik bilimlarni olish usullarini o'rgatish. Bu guruhga quyidagilar kiradi:

- 1) Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari;
- 2) Guruh loyihalash texnologiyasi;
- 3) Modulli ish texnologiyasi;
- 4) Axborot texnologiyalari;
- 5) Salomatlikni saqlash texnologiyalari va boshqalar.

Shunday qilib, "har bir darsda amalda" foydalanish bo'yicha tushuntirish va tasviriy o'qitish texnologiyalari yetakchi (69,23%), foydalanish chastotasi bo'yicha keyingi o'rinda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari (38,46%), yetakchilarni axborot texnologiyalari yopadi (23,08%). Har bir darsda muammoli o'qitish texnologiyalaridan respondentlarning atigi 15,38 foizi qo'llanilishiga qaramay, 84,62 foizi muayyan mavzular, bo'limlarni o'rganishda ulardan tanlab foydalanadi, bu, bizningcha, o'zini oqlaydi. Bu fakt guruh dizayn texnologiyalari, o'yin texnologiyalari va amaliy tadqiqotlar texnologiyasidan foydalanishga ham tegishli. Shunday qilib, individual mavzularni, guruh dizayn ishi texnologiyasi bo'limlarini o'rganishda respondentlarning 76,92%, o'yin texnologiyalari va 61,54% respondentlar tomonidan keys-stadi texnologiyalaridan foydalaniladi. Shunga qaramay, respondentlarning 23,08 foizi o'yin texnologiyalari va keys-stadi texnologiyalaridan umuman foydalanmayotgani xavotirlidir, garchi bu texnologiyalardan foydalanish umuman fan sifatida, xususan, akademik fan sifatida sotsiologiyaning tadqiqot sohasiga to'liq mos keladi.

Modulli o'qitish texnologiyalari, shuningdek, sog'liqni saqlash texnologiyalari respondentlarning 69,23% va 61,54% tomonidan umuman qo'llanilmasligiga, lekin ba'zida ma'lum mavzular, bo'limlarni o'rganishda qo'llanilishiga alohida e'tibor qaratish lozim (15,38) har biri %)., Ta'lim jarayonida aynan manashu texnologiyalar yetakchi o'rinni egallashi, hali ham afzal bo'layotgan tushuntirish va illyustrativ o'qitish texnologiyalari o'z o'rnini bo'shatib berishi kerak..

Innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish zarurligi haqidagi javob variantlari taqsimoti ham yuqoridagi fikrni tasdiqlaydi. O'qituvchilarning fikriga ko'ra, universitetda bilimlarni zamonaviy innovatsiyalar asosida o'rganishda quyidagilarni joriy etish kerak: tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari va "keys-stadi" texnologiyasi (har biri mos ravishda 61,54%), guruh loyihalari ishi texnologiyalari (53,85%), axborot texnologiyalari (46,15%), o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi (38,46%), o'yin texnologiyasi (7,69%), modulli ta'lim texnologiyalari va sog'liqni saqlash texnologiyalari kabi texnologiyalarni to'liq tanlash imkoniyati mavjud emas .

Zamonaviy o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalarini keng joriy etishga xizmat qiluvchi omillar, hozirgi vaqtda o'qituvchilarning fikricha, eng avvalo, o'quv jarayonida multimedia vositalaridan foydalanish imkoniyati (76,92%), zamonaviy jamiyatning ob'ektiv ehtiyojlari hisoblanadi (53,85%), yangi ta'lim standartlariga o'tish (uchinchi avlod FSES) (46,15%), o'qituvchilarning o'zini yaxshilash istagi (46,15%). Qizig'i shundaki, respondentlarning hech biri an'anaviy o'qitish texnologiyalari o'z foydaliligini butunlay o'tkazib yuborganini ko'rsatmagan. Yuqorida aytilganlarga asoslanib, FSES HPEni amalga oshirishda talabalarni tayyorlash sifatini baholashning ta'lim texnologiyalari va tizimlarini shakllantirishning maqbul usuli, bizning fikrimizcha yondashuvlarni joriy etish.

Hozirgi davrda o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalarini keng joriy etishgato'sqinlik qiluvchi omillar qatorida quyidagilar qayd etildi: o'qituvchilarning motivatsiyasi pastligi (92,31%), vaqt yetishmasligi (53,85%), o'qituvchilarning bu boradagi bilimlarining yetarli emasligi. Soha (46,15%), ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarning o'quv-uslubiy ishlar zarariga ustuvorligi (38,46%), o'qitishning an'anaviy shakl va usullariga rioya qilish (30,77%), passiv talabalar auditoriyasi (15,38%).

Xulosa qilib shuni ta'kidlaymizki, o'quvchilarning o'zlarining innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etishda motivatsiyasi yo'qligi, bizning fikrimizcha, nafaqat eng halokatli, balki o'zgartirishi eng qiyin omildir. Vaqt yetishmasligi muammosini o'quvchilarning sinf va darsdan tashqari yuklamalarini teng taqsimlash orqali hal qilish mumkin bo'lsa, o'qitishning innovatsion texnologiyalarini qo'llash sohasidagi bilimlarning yetishmasligini o'qitish metodikasi sohasida malaka oshirish orqali qoplash mumkin. Innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etishga asoslangan va

hatto eng passiv talaba auditoriyasi ham kelajakdagi mutaxassislikka yaqin bo'lgan materialning qiziqarli taqdimoti, agar faol bo'lmasa, lekin kognitiv bo'lsa, amalga oshirilishi mumkin, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish mumkin bo'lmaydi. Binobarin, universitet ma'muriy-boshqaruv apparatining barcha sa'y-harakatlari nafaqat professor-o'qituvchilar mehnatini rag'batlantirish, balki o'quvchilarning o'z-o'zini takomillashtirish va o'z-o'zini anglashi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish orqali ushbu omilni tenglashtirishga qaratilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. V.I.Zagvyazinskiy O'qitish nazariyasi: Zamonaviy talqin. - M.: Akademiya, 2001. - 192 b.
2. Manuilov V.F., Fedorov N.V., Blagoveshchenskaya M.M. Muhandislik ta'limidagi zamonaviy ilm-fanni talab qiladigan texnologiyalar // Rossiya oliy texnik maktabidagi innovatsiyalar: Maqolalar to'plami. Maqolalar. - M., 2002. - Nashr. 2. - B. 11-20.
3. Oliy kasbiy ta'limning davlat ta'lim standarti asosida amalga oshiriladigan asosiy ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va o'zlashtirish natijalariga qo'yiladigan talablarni shakllantirish bo'yicha uslubiy tavsiyalar. - Belgorod: IPK NRU "BelGU", 2010. - 83 b.